

—◆—

DİNE BAKISIMI DEĞİŞTİREN 40 ÖLÇÜ

—◆—

— UBEYDULLAH ARSLAN —

İSLAM DAVETÇİSİ

ÖNSÖZ

**Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.
Salât ve selâm; Peygamberimiz Muhammed’e,
onun âline, ashabına ve onları izleyenlere olsun.**

Bu çalışma, dinimizi anlamak ve yaşamak için sağlam ölçüler kazanmayı amaçlayan kısa bir rehberdir.

Günümüzde birçok konuda insanlar, delile bakmadan, alışkanlıklarına, toplumdaki yaygın anlayışlara veya şahısların sözlerine göre din hakkında hüküm verebilmektedir. Bu durum, doğru ile yanlış karıştırmaya sebep olmaktadır.

Bu nedenle bu seride, dinimizi değerlendirirken bize yol gösterecek 40 temel ölçü ele alınmıştır.

Bu ölçüler sayesinde:

- ❖ Her konuda delil sormayı,
- ❖ Allah’ın Kitabı ve Resûlullah’ın sahih sünnetini ölçü almayı,
- ❖ Sahabenin anlayışını dikkate almayı,
- ❖ Alışkanlıklarımızı ve şahısları delilin önüne geçirmemeyi,
- ❖ Öğrendiğimiz hakka göre değişmeyi hedefliyoruz.

Allah’tan bu çalışmayı faydalı kılmasını, hatalarımızı bağışlamasını ve bizi öğrendiği hak ile amel eden kullarından eylemesini dileriz.

Allah'a inanmak tek başına tevhid midir?

Belki çoğumuz tevhidi ilk öğrendiğimizde onu sadece “Allah'a inanmak” olarak düşündük.

Fakat Kur'an'daki müşriklere baktığımızda dikkat çekici bir şey görüyoruz: Onlar Allah'ı tamamen inkâr etmiyorlardı. Gökleri ve yeri yaratanın Allah olduğunu kabul ediyorlardı.

Peki sorun neredeydi?

İbadeti yalnız Allah'a tahsis etmiyorlardı. Allah'a yaklaşmak için O'nun dışında birtakım aracılara ibadet yöneltiyorlardı.

DELİL

“Onlara: ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’
diye sorsan mutlaka ‘Allah’ derler.”

(Lokmân, 25)

Müşrikler Allah'ı inkâr mı ediyordu?

Belki “müşrik” denildiğinde Allah’a hiç inanmayan insanları düşünüyoruz.

Fakat Kur’an’a baktığımızda farklı bir tabloyla karşılaşırız. Müşrikler sıkıntıya düştüklerinde yalnız Allah’a yalvarabiliyor, kurtulduklarında ise tekrar O’na ortak koşabiliyorlardı.

Bu bize önemli bir şeyi gösteriyor:

Allah’ı kabul etmek başka, ibadeti yalnız Allah’a tahsis etmek başkadır.

DELİL

“Gemiye bindikleri zaman dini yalnız O’na has kılarak Allah’a yalvarırlar. Fakat Allah onları karaya çıkarıp kurtarınca hemen O’na ortak koşarlar.”

(Ankebût, 65)

İyi niyet bir ibadeti meşru kılmaya yeter mi?

Belki Allah rızası için yapılan her ibadetin doğru olacağını düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ayrımı fark ediyoruz: Niyetimizin güzel olması kadar, yaptığımız ibadetin sünnete uygun olması da gerekir.

İnsan Allah'a yaklaşmak isteyebilir; fakat bunun yolunu kendi belirleyemez.

Samimiyet niyeti düzeltir, sünnete uygunluk ise ameli doğru yola koyar.

DELİL

“Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o reddedilmiştir.”

(Buhârî, 2697; Müslim, 1718)

Yaptığım bu ibadetin delili var mı?

Belki bir ibadeti çevremizde çok gördüğümüz için onun dinde mutlaka bir dayanağı olduğunu düşünüyoruz.

Fakat burada bakışımızı değiştiren basit bir soru var: **“Bu ibadetin delili nedir?”**

Çünkü ibadet, insanların güzel görmesiyle değil; Allah ve Resûlü’nün bildirdiği delille meşru olur.

Bu soruyu alışkanlık hâline getirdiğimizde, din adına duyduğumuz ve yaptığımız şeyleri delille tartmayı öğreniriz.

DELİL

“Yoksa Allah’ın izin vermediği şeyleri dinden kendilerine meşru kılan ortakları mı var?”

(Şûrâ, 21)

Peygamber ﷺ bu ibadeti yaptı mı?

Bir ibadetle karşılaştığımızda genellikle “Güzel mi, faydalı mı?” diye düşünüyoruz.

Fakat daha önemli bir soru var:

“Resûlullah ﷺ bunu yaptı mı veya ümmetine öğretti mi?”

Çünkü Allah’a nasıl ibadet edeceğimizi en doğru şekilde bize öğreten Resûlullah’tır ﷺ.

Bir ibadeti gerçekten sünnete uygun yaşamak istiyorsak, önce onun Peygamberimizin ﷺ uygulamasındaki yerini araştırmalıyız.

DELİL

“Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın.”

(Buhârî, 631)

Bir amelin yaygın olması onu sünnet yapar mı?

Belki bir ibadeti çok kişinin yaptığını görünce onun sünnet olduğunu düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ayrımı fark ediyoruz:

**Bir amelin yaygın olması başka,
Resûlullah'tan ﷺ sabit olması başkadır.**

İnsanların çok yapması bir uygulamayı yaygınlaştırabilir; fakat onu sünnet hâline getiremez.

Bir amelin sünnet olup olmadığını öğrenmek istiyorsak, insanların uygulamasından önce Resûlullah'ın ﷺ uygulamasına bakmalıyız.

DELİL

**“Kim bizim bu işimiz üzere olmayan
bir amel işlerse, o reddedilmiştir.”**

(Müslim, 1718)

Atalarımızdan görmemiz dinî delil olabilir mi?

Belki bazı uygulamaları çocukluğumuzdan beri gördüğümüz için onların dinin bir parçası olduğunu düşünüyoruz.

Fakat Kur'an bize önemli bir ölçü öğretiyor:

Bir şeyin bize eskilerden ulaşması, onun tek başına doğru olduğunun delili değildir.

Geleneklerimize saygı duyarız; fakat konu din olduğunda, bize ulaşan uygulamanın vahiyde bir dayanağının olup olmadığına bakarız.

Böylece dini mirasımızı körü körüne değil, delille tanımayı öğreniriz.

DELİL

**“Biz atalarımızı bir yol üzerinde bulduk;
biz de onların izlerinden gidiyoruz.”**

(Zuhruf, 23)

Allah'a yaklaştırdığı düşünülen her yol meşru mudur?

Belki Allah'a yaklaştırdığını düşündüğümüz bir yolun mutlaka güzel ve doğru olacağını düşünüyoruz.

Fakat Kur'an'da şaşırtıcı bir gerekçeyle karşılaşıyoruz:

Müşrikler de bazı varlıklara kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ettiklerini söylüyorlardı.

Demek ki yalnız “Beni Allah'a yaklaştırıyor” demek yeterli değildir.

Allah'a yaklaşmanın yolunu da Allah'ın meşru kıldığı şekilde öğrenmemiz gerekir.

DELİL

“Biz onlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz.”

(Zümer, 3)

İbadetin şeklini kim belirler?

Belki bir ibadetin aslının dinde bulunmasını yeterli görüyoruz.

Fakat biraz düşündüğümüzde başka bir soru ortaya çıkıyor:

O ibadetin nasıl yapılacağını kim belirleyecek?

Namazın, haccın ve diğer ibadetlerin sadece emredilmediğini; nasıl yapılacağını da Resûlullah ﷺ tarafından öğretildiğini görüyoruz.

Demek ki ibadette yalnız “Ne yapacağım?” değil, “Nasıl yapacağım?” sorusunun cevabını da vahiy ve sünnetten öğreniyoruz.

DELİL

“Hac ibadetlerinizi benden öğrenin.”

(Müslim, 1297)

İbadette sayı, zaman ve şekil kendiliğinden belirlenebilir mi?

Belki aslı güzel olan bir ibadeti istediğimiz sayı, zaman veya biçimde yapabileceğimizi düşünüyoruz.

Fakat ibadete biraz daha dikkatli baktığımızda şunu fark ediyoruz:

İbadetin kendisi kadar, nasıl yapıldığı da önemlidir.

Bir ibadete dinde belirlenmemiş özel bir sayı, zaman veya şekil vermek için de delile ihtiyaç vardır.

Çünkü ibadette amacımız sadece çok amel etmek değil; Resûlullah'ın ﷺ gösterdiği şekilde amel etmektir.

DELİL

“Kim bizim bu işimiz üzere olmayan bir amel işlerse, o reddedilmiştir.”

(Müslim, 1718)

Kur'an'ı sadece kendi anlayışımla anlamam yeterli mi?

Belki Kur'an'ı okuyunca anladığımız ilk mananın bizim için yeterli olduğunu düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir şeyi fark ediyoruz:

Kur'an ilk defa bizim elimize inmedi.

Onu Resûlullah'tan ﷺ öğrenen, inişine şahit olan ve dilini bilen sahabe nesli vardı.

Bu yüzden sadece “Ben bu âyetten ne anlıyorum?” diye değil, “Sahabe bunu nasıl anladı?” diye de sormayı öğreniyoruz.

DELİL

“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak için sana da zikri indirdik.”

(Nahl, 44)

Sahabenin Kur'an ve Sünnet anlayışı neden önemlidir?

Belki Kur'an ve Sünnet elimizde olduğuna göre, sahabenin anlayışını bilmeye gerek olmadığını düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir farkı görüyoruz:

Sahabe dini yalnız kitaplardan öğrenmedi; Resûlullah'tan ﷺ öğrendi.

Âyetlerin inişine şahit oldular, sünnetin nasıl yaşandığını gördüler ve vahyin ilk muhatapları oldular.

Bu yüzden bir meselede “Sahabe bunu nasıl anlamış ve uygulamış?” sorusu, dini anlamamızda önemli bir ölçüdür.

DELİL

“İnsanların en hayırlıları benim asrımdakilerdir. Sonra onların ardından gelenler, sonra onların ardından gelenlerdir.”

(Buhârî, 2652; Müslim, 2533)

Selefin anlayışı neden bir ölçüdür?

Belki “Kur’an ve Sünnet bana yeter” dediğimizde, onları nasıl anladığımızın ikinci planda kaldığını düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir şeyi fark ediyoruz:

Aynı delili herkes aynı şekilde anlamayabilir.

Bu yüzden Selefî yöntemde Kur’an ve Sünnet, Resûlullah’ın ﷺ ashabının ve onları güzellekle takip eden ilk nesillerin anlayışı dikkate alınarak anlaşılır.

Böylece dini kendi çağımızın düşüncelerine göre yorumlamak yerine, vahye en yakın nesillerin anlayışına müracaat etmeyi öğreniyoruz.

DELİL

**“İman etmede öne geçen ilk muhacirler
ve ensar ile onlara güzellekle uyanlardan
Allah razı olmuştur.”**

(Tevbe, 100)

Bir âyeti delil getirmek, onu doğru anladığımızı gösterir mi?

Belki bir görüş için âyet getirildiğinde, meselenin artık kesinleştiğini düşünüyoruz.

Fakat burada çok önemli bir ayrımı fark ediyoruz:

Delilin doğru olması, ondan çıkarılan her yorumun da doğru olduğu anlamına gelmez.

Bu yüzden sadece “Delilin var mı?” diye sormakla yetinmeyiz; “Bu âyet gerçekten bu meseleye delalet ediyor mu ve Selef onu böyle anlamış mı?” diye de sorarız.

Böylece âyetleri düşüncemize uydurmak yerine, düşüncemizi âyetlerin doğru anlaşılmasına göre şekillendirmeyi öğreniriz.

DELİL

“Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu yorumlamak isteyerek Kitab’ın müteşabih olanlarına uyarlar.”

(Âl-i İmrân, 7)

Sahih hadis aklıma uymadığında ölçü ne olmalı?

Belki sahii bir hadis bize ilk anda garip geldiğinde, “Bu benim aklıma yatmıyor” diyerek ona mesafeli durabiliyoruz.

Fakat burada kendimize başka bir soru soruyoruz:

**Aklımız mı vahyi yargılayacak,
yoksa vahiy mi aklımıza yön verecek?**

Akıl çok değerlidir; fakat bilgisi sınırlıdır. Sahih olarak sabit olan bir nasla karşılaştığımızda onu hemen reddetmek yerine, doğru anlamaya ve âlimlerin açıklamalarına müracaat etmeye çalışırız.

Böylece anlamadığımız şeyi inkâr etmek yerine, önce ilmimizi artırmayı öğreniriz.

DELİL

“Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman, mümin bir erkek ve mümin bir kadın için o işte kendi tercihlerine göre seçme hakkı yoktur.”

(Ahzâb, 36)

Kur'an ile sahih Sünnet birbirinden ayrılabilir mi?

Belki Kur'an'ı esas alıp hadisleri ikinci planda bırakabileceğimizi düşünüyoruz.

Fakat Kur'an'a baktığımızda dikkat çekici bir şey görüyoruz:

Kur'an'ın kendisi bizi Resûlullah'a ﷺ itaate yönlendiriyor.

Çünkü Resûlullah ﷺ yalnızca Kur'an'ı insanlara ulaştırmadı; onun nasıl anlaşılacağını ve yaşanacağını da öğretti.

Bu yüzden Kur'an'a bağlılık ile sahih Sünnete bağlılık birbirinin karşıtı değil, birbirini tamamlayan iki esastır.

DELİL

“Resûl size ne verdiyse onu alın; sizi neden sakındırdıysa ondan da sakının.”

(Haşr, 7)

Sünnet sadece tavsiye edilen amellerden mi ibarettir?

Belki “sünnet” denildiğinde aklımıza sadece yapılırsa sevap, yapılmazsa günah olmayan ameller geliyor.

Fakat burada kavramın daha geniş olduğunu fark ediyoruz:

Sünnet, yalnızca nafile ibadetlerin adı değildir.

Resûlullah’ın ﷺ sözleri, fiilleri ve onayları; dini nasıl anlayıp yaşayacağımızı gösteren temel bir kaynaktır.

Bu yüzden “Sünnettir” sözü her zaman “istersen yap” anlamına gelmez. Bazen sünnet, bize bir emri, bir yasağı veya dinin nasıl uygulanacağını bildirir.

DELİL

“Kim Resûl’e itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur.”

(Nisâ, 80)

Peygamber'in ﷺ terk ettiği bir şeyi ibadete dönüştürebilir miyiz?

Belki “Bunda ne kötülük var?” diyerek bazı uygulamaları ibadete dönüştürebileceğimizi düşünüyoruz.

Fakat burada başka bir soru sormamız gerekiyor:

Resûlullah ﷺ bunu yapmaya imkânı olduğu hâlde ibadet olarak yapmış mıydı?

Bir ibadeti gerektiren sebep onun zamanında bulunduğu hâlde onu yapmamışsa, bunu sürekli ve özel bir ibadet hâline getirmeden önce durup düşünürüz.

Çünkü sünnete uymak yalnız yaptıklarını yapmak değil; ibadet kastıyla terk ettiklerinde de onun yolunu gözetmektir.

DELİL

“Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o reddedilmiştir.”

(Buhârî, 2697; Müslim, 1718)

Bid‘at sadece dine tamamen yeni bir şey eklemek midir?

Belki bid‘ati, dinde hiç bulunmayan yepyeni bir ibadet ortaya çıkarmak olarak düşünüyoruz.

Fakat biraz daha dikkatli baktığımızda şunu fark ediyoruz:

Bir ibadetin aslı meşru olsa bile, ona delilsiz özel bir şekil vermek de sorun olabilir.

Meşru bir ibadeti belirli bir sayıya, zamana, yere veya uygulama biçimine bağlayıp bunu dinin özel bir uygulaması hâline getirdiğimizde, bunun da delilini ararız.

Yani sadece “Bu ibadet dinde var mı?” değil, “Bu şekilde yapılması da dinde var mı?” diye sorarız.

DELİL

“Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o reddedilmiştir.”

(Buhârî, 2697; Müslim, 1718)

Her güzel görülen uygulama dinde güzel midir?

Belki bir uygulama bize güzel, faydalı ve manevi geldiğinde onun dinen de güzel olduğunu düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ayrımı fark ediyoruz:

Dinde güzel olanı yalnız bizim beğenimiz belirlemez.

Bir şeyi ibadet olarak Allah'a yaklaştıran bir yol kabul ediyorsak, onun dinde bir dayanağının bulunması gerekir.

Çünkü iyi niyetle yapılan her şey, kendiliğinden meşru bir ibadete dönüşmez.

Bu yüzden “Bence güzel” demeden önce, “Dinde bunun delili var mı?” diye sormayı öğreniyoruz.

DELİL

“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.”

(Mâide, 3)

Çoğunluğun yapması bir şeyin doğru olduğunu gösterir mi?

Belki bir görüşü veya uygulamayı çok kişinin benimsediğini görünce, “Bu kadar insan yanılıyor olamaz” diye düşünüyoruz.

Fakat Kur'an bize başka bir ölçü öğretiyor:

Doğrunun ölçüsü insanların sayısı değil, delildir.

Çoğunluk bazen doğru üzerinde olabilir, bazen de yanılabilir. Bu yüzden bir görüşü değerlendirirken “Kaç kişi böyle düşünüyor?” sorusundan önce “Bunun delili nedir?” diye sorarız.

Böylece insanları küçümsemeden, hakkı kalabalıkla değil vahyin ölçüsüyle tanımayı öğreniriz.

DELİL

**“Yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan
seni Allah'ın yolundan saptırırlar.”**

(En'âm, 116)

Bir âlimin sözü tek başına delil midir?

Belki sevdiğimiz ve ilmine güvendiğimiz bir âlim bir şey söylediğinde, meselenin artık kesinleştiğini düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

Âlimlere müracaat ederiz; fakat dini şahıslarla değil, delille tanırız.

Âlimler bize Kur'an ve Sünneti anlamada yol gösterir. Ancak hiçbir âlimin sözü, Resûlullah'ın ﷺ sözü gibi hatadan korunmuş değildir.

Bu yüzden “Kim söyledi?” sorusuyla birlikte “Delili nedir?” diye de sormayı öğreniyoruz.

DELİL

**“Eğer bilmiyorsanız
ilim ehline sorun.”**

(Nahl, 43)

Bir âlimin hata etmesi onun ilmini tamamen terk etmeyi gerektirir mi?

Belki bir âlimin bir meselede hata ettiğini gördüğümüzde, ondan artık hiçbir şey alınamayacağını düşünüyoruz.

Fakat burada dengeli bir ölçü öğreniyoruz:

Âlim ne hatasından dolayı bütünüyle terk edilir ne de her sözü sorgusuz kabul edilir.

Doğru söylediğinde ilminden faydalanır, hata ettiğinde ise hatasını delille ayırırız.

Çünkü ölçümüz şahıslara körü körüne bağlanmak değil; hak nerede ise ona uymaktır.

Böylece insanları ya tamamen kabul etmek ya da tamamen reddetmek yerine, adaletle değerlendirmeyi öğreniriz.

DELİL

“Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha yakındır.”

(Mâide, 8)

Bir cemaate bağlılık, delilin önüne geçebilir mi?

Belki içinde yetiştiğimiz cemaatin veya çevrenin görüşlerini sorgulamadan benimsemeyi dine bağlılık olarak görüyoruz.

Fakat burada çok önemli bir ölçüyle karşılaşıyoruz:

Müslümanın bağlılığı önce Allah'a ve Resûlü'nedir ﷺ.

Bir cemaat, hoca veya çevre hakka uygun konuştuğunda ondan faydalanırız. Fakat söylediği şey açık delile aykırıysa, sırf “Bizim cemaat böyle söylüyor” diye onu savunmayız.

Çünkü kişileri ve grupları delile göre değerlendiririz; delili kişilere ve gruplara göre değiştirmeyiz.

DELİL

“Bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûl'e götürün.”

(Nisâ, 59)

Hakkı kişilere göre mi, kişileri hakka göre mi tanırız?

Belki çok sevdiğimiz veya güvendiğimiz bir kişinin doğru yolda olması, söylediği her şeyin de doğru olacağı anlamına gelir diye düşünüyoruz.

Fakat burada bakışımızı değiştiren önemli bir ölçü var:

**Hak, kişilere göre değişmez;
kişiler hakka göre değerlendirilir.**

Bir kimse ne kadar bilgili veya itibarlı olursa olsun, sözü Kur'an ve sahih Sünnetin önüne geçirilmez.

Bu ölçüyü öğrendiğimizde şahıslara körü körüne bağlanmak yerine, anlaşılmazlıkta yeniden Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ hükmüne dönmeyi öğreniriz.

DELİL

**“Bir şey hakkında anlaşılmazlığa düşerseniz
onu Allah'a ve Resûl'e götürün.”**

(Nisâ, 59)

Bir sözün manevi gelmesi, onun doğru olduğunu gösterir mi?

Belki duyduğumuz bir söz kalbimize dokunduğunda veya bizi duygulandırdığında, onun dinen de doğru olduğunu düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ayrımı fark ediyoruz:

**Bir sözün bizi etkilemesi başka,
onun vahye uygun olması başkadır.**

Duygularımız değerlidir; fakat doğru ile yanlış belirleyen ölçü değildir.

Bu yüzden din adına duyduğumuz etkileyici sözleri bile “Kur’an ve Sünnette bunun karşılığı var mı?” diye kontrol etmeyi öğreniyoruz.

Çünkü mümin, kalbini etkileyen sözü de delilin terazisine koyar.

DELİL

“Bilmediğin şeyin ardına düşme.”

(İsrâ, 36)

UBEYDULLAH ARSLAN
İSLAM DAVETÇİSİ

Atalarımızdan gördüğümüz bir dinî uygulama delil sayılır mı?

Belki çocukluğumuzdan beri yapılan bir uygulamayı görünce, “Büyüklerimiz hep böyle yapardı” diyerek onun doğru olduğunu düşünüyoruz.

Fakat Kur’an bize önemli bir ölçü öğretiyor:

**Bir şeyin eskiden beri yapılması,
tek başına onun doğru olduğunun
delili değildir.**

Geleneklerimize saygı duyarız; fakat din adına yapılan bir uygulamada ölçümüz, onu kimden gördüğümüz değil Allah ve Resûlü’nün ﷺ onu meşru kılıp kılmadığıdır.

Bu yüzden “Bize böyle öğretildi” demekle yetinmeyip, “Bunun dindeki delili nedir?” diye sormayı öğreniyoruz.

DELİL

**“Biz atalarımızı bir yol üzerinde bulduk
ve onların izlerinden gidiyoruz.”**

(Zuhruf, 23)

İyi niyet, yanlış bir ibadeti doğru hâle getirir mi?

Belki Allah rızasını istediğimiz sürece, yaptığımız ibadetin şeklinin çok önemli olmadığını düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

İyi niyet tek başına amelin doğru olması için yeterli değildir.

Bir amelin kabulü için Allah’a ihlasla yapılması kadar, Resûlullah’ın ﷺ sünnetine uygun olması da gerekir.

Bu yüzden sadece “Niyetim güzel mi?” diye değil, “Yaptığım amel sünnete uygun mu?” diye de sormayı öğreniyoruz.

Çünkü güzel niyet, yanlış bir ibadet şeklini sünnete dönüştürmez.

DELİL

“Kim bizim emrimize uygun olmayan bir amel işlerse, o reddedilmiştir.”

(Müslim, 1718)

Çok ibadet etmek, ibadetin doğru olduğunu gösterir mi?

Belki bir insanın çok namaz kılması, çok zikir yapması veya ibadete çok düşkün olması, yaptığı her şeyin doğru olduğunu düşündürüyor.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

**İbadetin çokluğu kadar,
sünnete uygunluğu da önemlidir.**

Bir insan samimiyetle çok amel edebilir; fakat amel Resûlullah'ın ﷺ gösterdiği yola uygun değilse, çok yapılması onu doğru hâle getirmez.

Bu yüzden “Ne kadar çok yapılıyor?” sorusundan önce, “Resûlullah ﷺ bunu nasıl yaptı?” diye sormayı öğreniyoruz.

Çünkü kullukta hedef yalnızca çok amel değil, doğru amel etmektir.

DELİL

**“Hanginizin daha güzel amel edeceğini
sinamak için ölümü ve hayatı yaratan O’dur.”**

(Mülk, 2)

Bir amelin yaygınlaşması onu sünnet hâline getirir mi?

Belki yıllardır yapılan ve toplumda iyice yerleşmiş bir dinî uygulamayı görünce, “Bu kadar yaygınsa mutlaka dinde vardır” diye düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

**Bir uygulamanın yaygın olması başka,
sünnette sabit olması başkadır.**

Bir amel nesiller boyunca yapılmış olabilir; fakat ibadet olarak meşruiyetini belirleyen şey insanların onu ne kadar benimsediği değil, Kur’an ve sahih Sünnetteki dayanağıdır.

Bu yüzden “Herkes yapıyor mu?” diye değil,
“Resûlullah ﷺ ve ashabı bunu din olarak uyguladı mı?”
diye sormayı öğreniyoruz.

DELİL

**“Size iki şey bıraktım; onlara sınıksız
sarıldığınız sürece asla sapmazsınız:
Allah’ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti.”**

(Muvatta, Kader, 3)

Bir şeyin dinde yasaklanmamış olması, onu ibadet yapmaya yeter mi?

Belki “Bunun haram olduğuna dair delil var mı?” diyerek bir uygulamayı ibadet olarak yapabileceğimizi düşünüyoruz.

Fakat burada çok önemli bir ayrım öğreniyoruz:

Dünyevî işlerde aslolan mübahlık; ibadetlerde ise delile bağlılıktır.

Bir şeyi yemek, kullanmak veya günlük hayatımızda yapmak başka; onu Allah’a yaklaştıran özel bir ibadet kabul etmek başkadır.

Bu yüzden ibadetlerde yalnız “Bunu yasaklayan delil var mı?” diye değil, “Bunu ibadet olarak meşru kılan delil var mı?” diye sorarız.

Böylece din adına yeni yollar üretmek yerine, Resûlullah’ın ﷺ gösterdiği yolda kulluk etmeyi öğreniriz.

DELİL

“Yoksa onların, Allah’ın izin vermediği şeyleri dinden kendilerine şeriat kılan ortakları mı vardır?”

(Şûrâ, 21)

Her ihtilaf “âlimler arasında görüş ayrılığı var” denilerek geçiştirilebilir mi?

Belki bir meselede farklı görüşler duyduğumuzda, “Âlimler zaten ihtilaf etmiş” deyip hangi görüşün delile daha yakın olduğunu araştırmayı bırakıyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

İhtilafın bulunması, bütün görüşlerin aynı derecede doğru olduğu anlamına gelmez.

Âlimlerin görüşlerine saygı duyarız; fakat ihtilaf edildiğinde meseleyi mümkün olduğunca Kur'an'a, sahih Sünnete ve Selefin anlayışına döndürürüz.

Bu yüzden sadece “Bu görüşü söyleyen âlim var mı?” diye değil, “Bu görüşün delili nedir?” diye de sorarız.

Böylece ihtilafı delilden kaçış yolu değil, delili daha dikkatli araştırma sebebi olarak görmeyi öğreniriz.

DELİL

“Bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah’a ve Resûl’e götürün.”

(Nisâ, 59)

Bir görüşün eski bir kitapta yazması, onu doğru yapar mı?

Belki asırlardır okunan bir kitapta bir görüş gördüğümüzde, “Bu kadar eski bir kaynakta yazıyorsa mutlaka doğrudur” diye düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

Bir sözün eski olması başka, delile uygun olması başkadır.

Âlimlerin kitaplarından faydalanır ve ilim mirasına değer veririz. Fakat Allah’ın Kitabı ve Resûlullah’ın ﷺ sünneti dışında hiçbir kitap hatadan korunmuş değildir.

Bu yüzden “Hangi kitapta yazıyor?” sorusuyla yetinmeyip, “Kur’an ve sahih Sünnette bunun delili nedir?” diye de sorarız.

Böylece kitapları delilin yerine koymak yerine, kitaplardaki sözleri delille değerlendirmeyi öğreniriz.

DELİL

“Eğer bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah’a ve Resûl’e götürün.”

(Nisâ, 59)

Her dinî rüya veya ilham bize yol gösteren bir delil midir?

Belki etkileyici bir rüya gördüğümüzde veya kalbimize güçlü bir düşünce geldiğinde, “Bu bana Allah’tan bir işarettir” diye düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

Rüya ve ilham, Kur’an ve Sünnetin yerine geçen bir dinî delil değildir.

Bir kimsenin gördüğü rüya veya hissettiği ilham, helâli haram, haramı helâl yapamaz; yeni bir ibadet de belirleyemez.

Bu yüzden yaşadığımız manevi hâlleri bile vahyin ölçüsüne vurur; vahye aykırı olanı din adına kabul etmeyiz.

Böylece dinimizi kişisel tecrübelerle değil, Allah’ın indirdiği açık rehberliğe dayandırmayı öğreniriz.

DELİL

**“Rabbinizden size indirilene uyun;
O’ndan başka velilere uymayın.”**

(A’raf, 3)

Bir kişinin keramet göstermesi, her sözünün doğru olduğunu gösterir mi?

Belki hakkında olağanüstü hâller anlatılan bir kimseyi görünce, “Demek ki Allah katında makbul; söyledikleri de doğrudur” diye düşünüyoruz.

Fakat burada çok önemli bir ölçü öğreniyoruz:

Olağanüstü bir hâl, tek başına kişinin inancının ve sözlerinin doğruluğuna delil değildir.

Bir kimse hakkındaki anlatılara değil, onun Kur'an ve sahih Sünnete bağlılığına bakarız.

Çünkü insanları değerlendirirken ölçümüz keramet iddiaları, menkıbeler veya şaşırtıcı olaylar değil; vahye uyup uymadıklarıdır.

Böylece olağanüstü olana kapılmak yerine, istikamet ve delili esas almayı öğreniriz.

DELİL

**“Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur.
Ona uyun; başka yollara uymayın.”**

(En'âm, 153)

Bir şeyhi veya hocayı sevmek, ona her konuda itaat etmeyi gerektirir mi?

Belki ilminden faydalandığımız veya çok sevdiğimiz bir hocaya bağlılığımızı, onun her söylediğini kabul etmek olarak anlıyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

**İtaat mutlak değil,
Allah’a itaatle sınırlıdır.**

Âlimlere saygı duyar, onların ilminden faydalanırız. Fakat hiçbir insanın sözü, Allah’ın ve Resûlü’nün ﷺ hükmünün önüne geçirilemez.

Bu yüzden “Hocam böyle söyledi” demekle yetinmeyip, söylediğinin delile uygun olup olmadığına bakmayı öğreniyoruz.

Böylece âlimleri severiz; fakat dinde ölçüyü şahıslar değil, vahiy belirler.

DELİL

“İtaat ancak meşru olan hususlardadır.”

(Buhârî, 7257; Müslim, 1840)

Bir ibadetin aslı dinde varsa, onu istediğimiz şekilde yapabilir miyiz?

Belki namaz, zikir veya dua gibi bir ibadetin aslı dinde bulunduğu için, onu istediğimiz sayı, zaman veya biçimde özel bir ibadet hâline getirebileceğimizi düşünüyoruz.

Fakat burada önemli bir ölçü öğreniyoruz:

**İbadetin aslı kadar,
nasıl yapıldığı da delile bağlıdır.**

Bir ibadete kendimizden özel bir sayı, vakit veya şekil belirleyip bunu dinin düzenli bir uygulaması hâline getiriyorsak, bunun da dayanağını ararız.

Bu yüzden sadece “Bu ibadet dinde var mı?” diye değil, “Resûlullah ﷺ bunu bu şekilde yaptı mı?” diye de sorarız.

Böylece ibadeti kendi tercihimize göre şekillendirmek yerine, sünnetin gösterdiği biçimde yapmayı öğreniriz.

DELİL

**“Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz
öyle namaz kılın.”**

(Buhârî, 631)

Kur'an ve Sünneti herkes kendi anladığı gibi yorumlayabilir mi?

Belki “Ayet ve hadis ortada; ben okuyup kendi anladığıma uyarım” diye düşünüyoruz.

Fakat burada din anlayışımızı değiştiren önemli bir ölçü öğreniyoruz:

Sadece delile bakmak yetmez; delili doğru anlamak da gerekir.

Kur'an ve Sünneti, Resûlullah'ın ﷺ eğitiminden geçen sahabenin ve onların yolunu izleyen ilk nesillerin anlayışını dikkate alarak anlamaya çalışırız.

Çünkü aynı ayeti veya hadisi herkes kendi düşüncesine göre yorumlarsa, tek vahiyden birbirine zıt din anlayışları çıkarabilir.

Bu yüzden yalnız “Delilim var mı?” diye değil, “Selef bu delili nasıl anlamış?” diye de sormayı öğreniriz.

DELİL

“Kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Resûl'e karşı çıkar ve müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız...”

(Nisâ, 115)

Doğruyu öğrendikten sonra eski alışkanlığımıza devam edebilir miyiz?

Belki bir konuda delili öğrendiğimiz hâlde,
“Ben yıllardır böyle yapıyorum” diyerek eski
uygulamamıza devam etmek bize daha kolay geliyor.

Fakat burada insanı değiştiren önemli bir ölçü öğreniyoruz:

**Delili öğrenmenin amacı
sadece bilmek değil, ona teslim olmaktır.**

Hak bize açık hâle geldiğinde alışkanlığımızı, çevremizi
veya daha önce öğrendiklerimizi delilin önüne geçirmeyiz.

Çünkü ilim, hayatımızda hiçbir şeyi değiştirmiyorsa
bildiğimiz şey henüz davranışımıza yön vermemiş
demektir.

Bu yüzden “Ben eskiden ne yapıyordum?” diye değil,
“Delili öğrendikten sonra ne yapmam gerekir?” diye
sormayı öğreniriz.

DELİL

**“Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman,
mümin bir erkek ve mümin bir kadın için o işte
kendi tercihlerinin bulunması söz konusu değildir.”**

(Ahzâb, 36)

Hakkı öğrenmek yeter mi, yoksa ona göre değişmek mi gerekir?

Belki çok kitap okumayı, çok ders dinlemeyi ve birçok delil bilmeyi dinde ilerlemek olarak görüyoruz.

Fakat serinin sonunda en önemli ölçülerden biriyle karşılaşıyoruz:

**İlim, bizi hakka teslim olmaya
ve amel etmeye götürmelidir.**

Tevhidi öğreniyorsak şirkten uzaklaşmalı; sünneti öğreniyorsak ona uymalı; hatamızı öğreniyorsak onu terk etmeye çalışmalıyız.

Çünkü mesele yalnızca “Doğruyu biliyor muyum?” değildir. Asıl soru şudur:

“Öğrendiğim doğru, hayatımda neyi değiştirdi?”

Böylece dini yalnızca bilgi olarak biriktirmek yerine, öğrendiğimiz hakka göre yaşamayı öğreniriz.

DELİL

**“Ey iman edenler! Yapmayacağınız
şeyleri niçin söylüyorsunuz?”**

(Saff, 2)